

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 2023

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ **Β'** ΛΥΚΕΙΟΥ

Α' Ομάδα

A.1. 1) Λάθος 2) Σωστό 3) Λάθος 4) Σωστό 5) Λάθος

A.2.

α) Κατά την περίοδο της Βιομηχανικής Επανάστασης, καθώς η κατοχή γης έπαυε προοδευτικά να είναι πηγή εξουσίας και κοινωνικού -ταξικού- κύρους, άνοιξαν οι δρόμοι για την αγροτική μεταρρύθμιση. Την κατάργηση δηλαδή των μεγάλων ιδιοκτησιών και την κατάτμηση των αξιοποιήσιμων εδαφών σε μικρές παραγωγικές μονάδες, οικογενειακού χαρακτήρα, που ανταποκρίνονταν καλύτερα στις νέες παραγωγικές και κοινωνικές συνθήκες.

β) Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο έγινε κάτω από δύσκολες και περίπλοκες συνθήκες. Η σύγκρουση του παλατιού με τον Βενιζέλο, ο *Διχασμός*, όπως ονομάστηκε, η άσκοπη και δαπανηρή επιστράτευση του 1915, η δημιουργία της κυβέρνησης της Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη και η διάσπαση της χώρας σε δυο ουσιαστικά κράτη, ο συμμαχικός αποκλεισμός και οι συγκρούσεις, είχαν οπωσδήποτε μεγάλο οικονομικό και κοινωνικό κόστος και υπονόμισαν πολλά από τα κεκτημένα της προηγούμενης περιόδου. Όταν, με την επέμβαση των Συμμάχων, ενοποιήθηκε το 1917 η χώρα υπό τον Βενιζέλο, στάθηκε αδύνατο να αναλάβει, χωρίς εξωτερική αρωγή, το κόστος της συμμετοχής στον πόλεμο. Οι Σύμμαχοι προχώρησαν τότε σ' έναν ιδιόμορφο δανεισμό της χώρας, που θα είχε οδυνηρές συνέπειες στο μέλλον.

γ) Οι ραγδαίες αλλαγές, τις οποίες προκάλεσαν στη χώρα οι συνέπειες του Μικρασιατικού πολέμου, ανέδειξαν την ανάγκη για σημαντικές επενδύσεις στις υποδομές της χώρας. Το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας, για παράδειγμα, ξεπέρασε, με την έλευση των προσφύγων, το 1.000.000 κατοίκους και, φυσικά, δεν μπορούσε πλέον να υδρεύεται με το χρονολογούμενο από τους ρωμαϊκούς χρόνους Αδριάνειο Υδραγωγείο. Τη λύση του ζητήματος ανέλαβε το 1925 η αμερικανική εταιρεία ΟΥΛΕΝ, με την κατασκευή του φράγματος και της τεχνητής λίμνης στο Μαραθώνα.

B.1.

Οι διαφορές του αγροτικού προβλήματος στην Ελλάδα, σε σχέση με γειτονικές ή άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οφείλονταν στις ιστορικές ιδιομορφίες της ελληνικής ανάπτυξης. Το ίδιο ισχύει και για το εργατικό κίνημα. Στο τέλος του 19ου αιώνα συναντάμε στην Ελλάδα σοσιαλιστικές ομάδες και εργατικές ομαδοποιήσεις. Η πολιτική και κοινωνική τους επιρροή ήταν σαφώς μικρότερη από εκείνη που άσκησαν αντίστοιχα κινήματα σε βιομηχανικές χώρες της Δύσης αλλά και σε βαλκανικές (π.χ. Βουλγαρία). Η απουσία μεγάλων σύγχρονων βιομηχανικών μονάδων οδήγησε σ' αυτήν την καθυστέρηση από κοινού με άλλους παράγοντες. Στα μεγάλα δημόσια έργα της περιόδου, σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού προερχόταν από το εξωτερικό (στη διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου εργάστηκαν πολλοί Ιταλοί) ή ήταν πρόσκαιρης, βραχύχρονης απασχόλησης. Πιο σταθερό εργατικό δυναμικό δούλευε στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις, όπου και εκδηλώθηκαν οι πρώτες καθαρά εργατικές εξεγέρσεις (Λαύριο, 1896). Στον ιδεολογικό τομέα η επικράτηση της Μεγάλης Ιδέας εμπόδιζε την ανάπτυξη και διάδοση ιδεολογιών με κοινωνικό και ταξικό περιεχόμενο.

B.2.

Το κόστος των Βαλκανικών πολέμων ήταν σημαντικό, δεν κλόνισε όμως την εθνική οικονομία, όπως συνέβαινε με τις στρατιωτικές κινητοποιήσεις του 19ου αιώνα. Επιπλέον, στην περίπτωση αυτή, η Ελλάδα βγήκε ιδιαίτερα κερδισμένη από τον πόλεμο. Ενσωμάτωσε πλούσιες περιοχές (Ήπειρο, Δυτική και Κεντρική Μακεδονία, Νησιά του Αιγαίου, Κρήτη) και εκατομμύρια νέους κατοίκους. Τα εδάφη της αυξήθηκαν κατά 70% περίπου (από 65.000 σε 108.800 τετρ. χλμ.) και ο πληθυσμός της κατά 80% (από 2.700.000 σε 4.800.000 κατοίκους). Το κυριότερο όμως ήταν οι νέες οικονομικές προοπτικές. Τα νεοαποκτηθέντα εδάφη ήταν ως επί το πλείστον πεδινά και αρδευόμενα, πράγμα που δημιουργούσε άριστες προοπτικές για τη γεωργική παραγωγή. Το κύριο πρόβλημα ήταν η παρουσία ισχυρών μειονοτικών ομάδων στις περιοχές αυτές. Στη σχετικά ομοιογενή Ήπειρο, για παράδειγμα, δίπλα στους 166.000 Έλληνες υπήρχαν, το 1914, 38.000 μουσουλμάνοι (αλβανικής κυρίως καταγωγής) και μερικές χιλιάδες Εβραίοι. Οπωσδήποτε όμως, η Ελλάδα έγινε υπολογίσιμη πλέον δύναμη και η εμπιστοσύνη που ενέπνεε στις αγορές χρήματος και πιστώσεων αυξήθηκε σημαντικά. Η χώρα ήταν έτοιμη να αφιερωθεί στο δύσκολο έργο της ενσωμάτωσης των νέων περιοχών, όταν ξέσπασε, το καλοκαίρι του 1914, ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος.

Β' ΟΜΑΔΑ

Γ.1.

Ενδεχόμενα στοιχεία Προλόγου

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Ελλάδα επιδόθηκε δυναμικά στην προσπάθεια υλοποίησης της Μεγάλης Ιδέας, με την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος των περιοχών της οθωμανικής Αυτοκρατορίας στις οποίες κατοικούσαν παραδοσιακά Έλληνες, αλλά και τη συνακόλουθη οικονομική ανάπτυξη του κράτους που θα προέκυπτε από τη διαδικασία αυτή. Σύμφωνα μάλιστα με το Γ. Μαυρογορδάτο, ο «βενιζελισμός» συνδέθηκε ουσιαστικά κατά την εποχή αυτή με το όραμα της εθνικής ολοκλήρωσης, εκλαμβάνοντας το ελληνικό έθνος ως ένα «σύνολο που αγκαλιάζει όλους τους Έλληνες, απελευθερωμένους και αλύτρωτους».

α. Στην περίοδο 1910-1922, κατά την οποία η Ελλάδα βρισκόταν σε συνεχή πολεμική ετοιμότητα εμφανίστηκε μια νέα πολιτική αντίληψη, που εκφράστηκε με τον Ελευθέριο Βενιζέλο και ονομάστηκε "βενιζελισμός". Είναι δύσκολο να ορίσουμε με λίγα λόγια τι ακριβώς ήταν αυτή η πολιτική, στον οικονομικό όμως τομέα φαίνεται ότι ο βενιζελισμός θεωρούσε το ελληνικό κράτος ως μοχλό έκφρασης και ανάπτυξης του ελληνισμού. Το ελληνικό κράτος δηλαδή έπρεπε να επιδιώξει την ενσωμάτωση του εκτός συνόρων ελληνισμού και, με ενιαία εθνική και κρατική υπόσταση, να διεκδικήσει τη θέση του στον τότε σύγχρονο κόσμο.

Ενδεικτική ως προς την κεντρική πολιτική ιδεολογία της εποχής είναι μια αγόρευση του Ελευθερίου Βενιζέλου στη Βουλή των Ελλήνων το Σεπτέμβριο του 1915, που αποτελεί πρωτογενή πηγή. Εκεί ο πρωθυπουργός δήλωνε ότι με την επικράτηση των Ελλήνων στις πατρογονικές τους εστίες και την εγκαθίδρυση της κυριαρχίας τους στον ιστορικό τους τόπο δράσης, επρόκειτο να δημιουργηθεί η Μεγάλη Ελλάδα με στόχο τη βιομηχανική ανάπτυξη και την υπεράσπιση, στο διεθνή χώρο, των συμφερόντων των Ελλήνων.

Η υλοποίηση του εθνικού προγράμματος προϋπέθετε όχι μόνο θεσμικό εκσυγχρονισμό, που θα καθιστούσε το κράτος αποτελεσματικό και αξιόπιστο, αλλά και γενικότερη προσήλωση στην ιδέα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυναμειών του έθνους.

β. Ο Βενιζέλος δεν ήταν μόνος στη διαδικασία διαμόρφωσης και υλοποίησης των νέων επιλογών. Συσπείρωσε γύρω του μια δραστήρια αστική τάξη που εξακολουθούσε ακόμα να πλουτίζει σε όλη τη

λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου και που φιλοδοξούσε να κυριαρχήσει και πολιτικά στο χώρο όπου άπλωνε τις οικονομικές της δραστηριότητες. Κατά την περίοδο αυτή, υπήρχε ακόμα ισχυρή ελληνική οικονομική παρουσία στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στη λεκάνη του Δούναβη και το εσωτερικό της Ρουμανίας, στον Πόντο και τα μικρασιατικά παράλια, στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη, τη Θεσσαλονίκη, την Αίγυπτο, το Σουδάν, την Αλεξάνδρεια.

Μάλιστα, σύμφωνα με το κείμενο του Κ. Τσουκαλά, που αποτελεί δευτερογενή πηγή, οι αστοί της ελληνικής διασποράς στην Εγγύς Ανατολή ήταν, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, πολύ περισσότεροι απ' ό,τι ο αντίστοιχος πληθυσμός του νεοελληνικού κράτους. Το 1920 από τις πέντε πόλεις με το μεγαλύτερο ελληνικό πληθυσμό διεθνώς, τις Αθήνα, Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Αλεξάνδρεια και Θεσσαλονίκη, μόνο οι δύο βρίσκονται εντός του ελληνικού κράτους και μάλιστα η τελευταία, μόλις μετά το 1912. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι οι Έλληνες αποτελούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία, και ομοίως στην Αίγυπτο, δεύτερο στη σειρά κέντρο συγκέντρωσης του ελληνικού στοιχείου στο εξωτερικό, την απόλυτη πλειοψηφία των χρηματιστικών και εμπορικών επαγγελματιών, και αποτελούσαν το 30 με 60% του αστικού πληθυσμού των σημαντικότερων εμπορικών κέντρων της αυτοκρατορίας. Εν κατακλείδι, ο εκτός των συνόρων ελληνικός αστικός πληθυσμός πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, ήταν πολύ πιο σημαντικός από τον πληθυσμό της Ελλάδας.

Όλος αυτός ο πλούτος μπορούσε να διασφαλιστεί μόνο μέσα από τη δημιουργία ενός ισχυρού εθνικού κέντρου, μιας περιφερειακής δύναμης ικανής να παρεμβαίνει και να προστατεύει τα συμφέροντα των πολιτών της. Επρόκειτο για ένα αίτημα αρκετά κρίσιμο, σε μια εποχή κατά την οποία πολλά εθνικιστικά κινήματα έκαναν αισθητή την παρουσία τους.

Ενώ λοιπόν μέχρι τη δεκαετία του 1880 περίπου, οι αστοί της διασποράς αντιμετώπιζαν με καχυποψία τον ελληνικό επεκτατισμό, η επαπειλούμενη αντιπαράθεση των βαλκανικών κρατών, δεν άφηνε πια στους Έλληνες του εξωτερικού περιθώρια επιλογής. Το οικονομικό τους μέλλον προβαλλόταν πλέον ως άμεσα εξαρτημένο από την επέκταση των ελληνικών συνόρων πέρα από τις περιοχές όπου εκείνοι κατοικούσαν. Όταν, λοιπόν, το 1910 ο Βενιζέλος ανέλαβε την εξουσία, οι Έλληνες μεγαλοαστοί επιδόθηκαν στην εξημέρωση του εθνικού σκοπού της υπολοίψης της Μεγάλης Ιδέας.

Για τους λόγους αυτούς η Μεγάλη Ιδέα και οι προϋποθέσεις της -ο εκσυγχρονισμός του κράτους- αποτέλεσαν ισχυρά ιδεολογικά, πολιτικά και οικονομικά ερείσματα για τη διεκδίκηση της Μεγάλης Ελλάδας με πιθανότητες επιτυχίας.

Χαρακτηριστικό είναι ότι στα χρόνια αυτά της μεγάλης προσπάθειας οι προϋπολογισμοί του κράτους ήταν πλεονασματικοί. Το 1911 τα έσοδα του προϋπολογισμού ήταν 240.000.000 και τα έξοδα μόνο 181.000.000 δραχμές, παρά τις αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες.

Ενδεχόμενα στοιχεία Επιλόγου

Συνεπώς, στο πλαίσιο της διεκδίκησης των «εθνικών πεπρωμένων», το ελληνικό κράτος βρισκόταν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα σε έντονη πολεμική ετοιμότητα, συμμετέχοντας δυναμικά στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) και τον Πρώτο Παγκόσμιο (1917-1919) και οργανώνοντας τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-1922).

Δ.1.

Εισαγωγικό πλαίσιο: Η Ελλάδα του μεσοπολέμου (1919-1939), παρά το κόστος της μικρασιατικής συμφοράς, είχε αποκτήσει μια σειρά από πλεονεκτήματα, που επέτρεπαν τη θετική οικονομική της πορεία.

Σε αντίθεση με πολλά γειτονικά της κράτη είχε ομογενοποιηθεί εθνικά, καθώς οι μειονότητες αντιπροσώπευαν πλέον λιγότερο του 7% του συνολικού πληθυσμού. **Ειδικότερα, σύμφωνα με την δευτερογενή δεύτερη πηγή, η άφιξη των προσφύγων οδήγησε σε πληθυσμιακές και εθνολογικές μεταβολές, με αποτέλεσμα τον κατακερματισμό των επιμέρους θρησκευτικών και εθνικών ομάδων και τη διαμόρφωση μίας νέας ομοιογενούς ενότητας στον ελλαδικό χώρο.** Είχε ολοκληρώσει την αγροτική της μεταρρύθμιση με ρυθμούς και αποφασιστικότητα που δεν είχαν παρατηρηθεί σε κανένα άλλο ευρωπαϊκό, μεσογειακό ή βαλκανικό κράτος. Έτσι, μέχρι το 1938 απαλλοτριώθηκαν 1.724 μεγάλα κτήματα, συνολικής έκτασης 12 εκατομμυρίων στρεμμάτων, τα οποία διαμοιράστηκαν σε 130.000 οικογένειες ντόπιων αγροτών. Από την άλλη, στους πρόσφυγες διανεμήθηκαν 8,3 εκατομμύρια στρέμματα, ιδιαίτερα στη βόρεια Ελλάδα. Η προαναφερθείσα διανομή, όπως προκύπτει από το **δευτερογενές πρώτο παράθεμα**, καθιστούσε σαφές, ότι η αξιοσημείωτη αστική ανάπτυξη της χώρας την περίοδο του μεσοπολέμου σχετιζόταν με τις αλλαγές στον αγροτικό χώρο, αφού η οικογενειακή αξιοποίηση της γης συνέβαλε στην δυναμική ένταξη των αγροτών στην εμπορευματική, καπιταλιστική οικονομία. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα είχε προωθήσει την αστικοποίηση της ενώ, οι αστικοί οικισμοί, μετά την φυγή των μουσουλμάνων και των σλαβοφώνων και λόγω της ανάληψης από τις αρμόδιες κρατικές αρχές της στέγασης των προσφύγων, ανασυγκροτήθηκαν, αφού βασική φιλοδοξία ήταν η ανατροπή της παραδοσιακής εσωστρεφούς και διασπασμένης εθνοθρησκευτικά αστικής διάρθρωσης των οθωμανικών χρόνων : έτσι το 1/3 του πληθυσμού ζούσε πλέον σε μεγάλα αστικά κέντρα. Ταυτόχρονα, κάτω από το βάρος των πιέσεων είχε βελτιώσει τις υποδομές της και είχε υιοθετήσει αναπτυξιακές πολιτικές, **υπό την αιγίδα του νεοσύστατου Υπουργείου Συγκοινωνιών, το οποίο προώθησε μια σειρά από πολεοδομικές αλλαγές.** Με λίγα λόγια είχε λύσει πολλά από τα προβλήματα που εξακολούθησαν για πολύ καιρό να ταλανίζουν τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη. Τέλος, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε στα θετικά τη συγκέντρωση των Ελλήνων στο πλαίσιο του εθνικού τους κράτους και την εξάλειψη του ελληνικού κοσμοπολιτισμού που συχνά υπήρξε αιτία για να αντιμετωπίζεται η Ελλάδα ως δευτερεύον πεδίο ανάπτυξης οικονομικών δραστηριοτήτων. Η ανάπτυξη της Ελλάδας ενδιέφερε πλέον όλους τους Έλληνες.

Επιπλέον, οι πρόσφυγες είχαν φέρει μαζί τους τις γνώσεις, τον πολιτισμό τους και μια ισχυρή διάθεση για εργασία. Πέρα από τις επιτυχίες ή ανεπιτυχίες προσπάθειες των αρχών για αποκατάσταση των ξεριζωμένων, θεμέλιο της όλης προσπάθειας ήταν η διάθεση των ανθρώπων να εργαστούν σκληρά για να ξαναδημιουργήσουν αυτά που έχασαν μέσα στην καταστροφή.

